

ГЛАВА 3.³ ОНТОЛОГИЯ БЫТИЯ СТАРЫХ ИНДЕЙЦЕВ В ПОЭМЕ Г.В. ЛОНГФЕЛЛО «ПЕСНЯ О ГАЕВАТЕ» В БИЛИНГВАЛЬНОЙ ПРЕЗЕНТАЦИИ

ОНТОЛОГІЯ БУТТЯ ДАВНІХ ІНДІАНЦІВ У ПОЕМІ Г.В. ЛОНГФЕЛЛО «ПІСНЯ ПРО ГАЙАВАТУ» У БІЛІНГВАЛЬНІЙ ПРЕЗЕНТАЦІЇ

THE ONTOLOGY OF THE EXISTENCE OF ANCIENT INDIANS IN THE "SONG OF HIAWATHA" BY H.W.LONGFELLOW IN THE BILINGUAL PRESENTATION

DOI: 10.30888/2663-5569.2021-19-03-014

Вступ.

Онтологія буття давніх індіанців глибоко підпорядкована міфологічному мисленню. Міф регламентує і організовує життя людини як суспільної істоти, причому на ранніх стадіях розвитку людського суспільства – тотально. Наявність паралелей між міфом і писемною літературою відзначалася віддавна. Відомі вчені виводили походження літератури безпосередньо від міфу, аналізуючи з цього погляду античний роман, лірику, драму (О.Фрейденберг «Міф і література давнини», «Від міфу до лірики», 1973), середньовічний романічний епос та куртуазний роман. Важливими для дослідження зазначеної тематики є праці Є.Мелетинського «О происхождении литературно-мифологических сюжетных архетипов».2001, «Поэтика мифа, 2000, «Трансформация архетипов в русской классической литературе (Космос и Хаос, герой и антигерой)», 2001, А.Лосева «Очерки античного символизма и мифологии», 1993, В.Топорова «Миф. Ритуал. Символ. Образ. Исследования в области мифопоэтического», 1995, Л.Ронгонена «Генрі У.Лонгфелло и его поэма «Песнь о Гайавате», 1982, С.Халізева «Теорія літератури», 2002 та ін.

Є.Мелетинський досліджував сюжетні елементи, що є одиницями «сюжетної мови» світової літератури. Він вважав, що деякі з них є своєрідними трансформаціями первинних елементів міфологічного мислення, тобто сюжетними архетипами. Роботи Є.Мелетинського дають яскраві приклади і зразки для аналізу образу міфологічного героя (він виступає як одиниця «сюжетної мови») та його інтерпретації в художньому творі. Є.Мелетинський проаналізував образи міфологічних героїв у ситуаціях їхньої взаємодії із міфологічним середовищем і міфологічним соціумом, трансформацію міфологічного героя в образ героя художнього твору і навпаки, де подано визначення архетипних рис останнього. У процесі аналітичної роботи вченого виокремилися такі аспекти створення міфологічного образу як архетипу героя художнього твору:

- міфологічний сюжет, у якому діє герой;
- макро- і мікрокосм міфологічного першообразу;

³ Авторы: Скрипник Т.Н.

- архетипні конструкції сюжету і риси архетипного героя в художньому творі. Архетипні конструкції художнього твору також відображують систему стосунків Героя з Антигероєм, дозволяють окреслити взаємодію його внутрішнього світу і навколишнього середовища – мікрокосму, макрокосму і соціуму.[Мелетинский, 2001, с 173-149]

Міфологічне та історичне підґрунтя архетипу героя. Поема Г.В.Лонгфелло «Пісня про Гайавату» становить яскравий приклад трансформації прототипів – індіанського божества Таронхайавагона та міфологічного героя і реальної особи, засновника ліги ірокезьких племен, вождя Гайавати – в образ художнього героя..

«Г.В.Лонгфелло писав: «Пісня про Гайавату» – це індіанська «Едда», якщо мені дозволено так називати її, тому що у «Молодшій Едді», створеній ісландським поетом і вченим Сноррі Стурлусоном у 1222–1225 роках, зібрані міфи і легенди скандинавських народів. Я написав її на основі легенд, які існують у середовищі північноамериканських індіанців. У них ідеться про людину дивного походження, яка була послана до них, щоб розчистити їхні річки, ліси і риболовні місця та навчити народи займатися мирним ремеслом. У різних племенах вона була відома під різними іменами: Michabou, Chiabo, Manabozo, Tarenauwagon і Hiawatha, що означає – пророк, учитель. У цей старий переказ я вплив й інші цікаві індіанські легенди. Описувані події відбуваються в країні оджибеуїв, на березі Верхнього Озера, між Мальовничими Скелями і Великими Пісками» [Драч, 1983, с. 4]

Американський поет-романтик створив поему про легендарного індіанського вождя, пророка, вчителя і просвітителя Гайавату родом із племені оджибеуїв. Є й реальне джерело поетичної версії Лонгфелло. Гайавата – реальна особа, він жив у XVI столітті. Саме цей історичний діяч заснував Велику Лігу співдружності ірокезьких племен. Почесний титул Гайавати міститься в ритуальному переліку 50 вождів Ліги. Ім'я Гайавати згадується й у багатьох легендах дакотів, оджибеуїв та ірокезів і зафіксовано у збірках російськомовних перекладів автохтонних творів індіанців «Всевидящий глаз: Легенды североамериканских индейцев», «Покуда растут травы. Антология мифов, традиций и современной поэзии американских индейцев». У науковому дослідженні О. Ващенко «Историко-эпический фольклор североамериканских индейцев» проводяться паралелі між цим легендарним образом і реальною людиною. У «Міфологічному словнику», за ред. Є.Мелетинського, описуються три версії образу Гайавати. У міфологічних оповіданнях ірокезів це вождь і пророк, який виступив проти міжусобиць у племені онондага, через що був покараний злим божеством Атотархо, котрий убив 7 дочок Гайавати. Гайавата вирушив у добровільне вигнання, знайшов чарівний талісман вампум і зустрівся з добрим духом Деганавидою. За іншою легендою, Гайавата був людоджером, з'їв 7 своїх дочок, за що його й вигнали з племені. Він довго

блукав лісами, поки не зустрів Деганавиду і, зцілений ним, став його спільником. Вони умиротворили Атотархо за допомогою вампуму та животворної магічної сили Оренда і заснували Велику Лігу ірокезів.

Поема Г. Лонгфелло змальовує процес об'єднання племен оджибуеїв і дакотів під проводом легендарного індіанського героя Гайавати, наділеного магічними здатностями. Особливістю поеми є те, що образ Гайавати не тотожний образу історичної особи. Як зазначав Г. Лонгфелло, він не претендував на історичну достовірність. Його твір є поетичною замальовкою з життя Північної Америки тих часів, коли європейців на континенті ще не було. У поемі багато моралізаторських моментів, що відповідають ідеологічним настановам уряду Ендрю Джексона щодо індіанської проблеми, яка була надзвичайно гострою та болючою для Америки в середині XIX століття.

Образ індіанця часів так званого «unpolluted Eden» (незіпсованого раю) увійшов в американську літературу та літературу інших країн світу задовго до виходу в світ поеми Г. Лонгфелло (1855 р.). Причому в різні часи він трактувався по-різному. В XVII столітті М. Монтень (M. Montaigne) та Дж. Драйден (J. Dryden) розглядали образ індіанця як «шляхетного дикуна». У XVIII столітті Ж.-Ж. Руссо (J.-J. Rousseau), А. Лавджой (A.O. Lovejoy) та Дж. Боас (G. Boas) вважали, що в цьому образі відлунюють ностальгічні поривання суспільства, яке сумує за незіпсованим соціальним середовищем дохристиянського періоду як джерелом невичерпного натхнення. На початку XIX століття в європейській антропології на відміну від усталених в американській літературі та критиці трактувань індіанця як «язичницького дикуна в демонічному втіленні» запанувала концепція «хронологічного примітивізму». Трактування образу індіанця як дикуна і як «природної людини», шляхетної за своєю натурою, розширювало уявлення європейців та водночас ставало підвалиною для усталення двоїстих поглядів на шлях розвитку цієї раси, по-перше, як дикунської цивілізації з примітивним прогресом, а по-друге, як християнської версії історії язичницької доби. Виходячи з цих поглядів, Р.Слоткін (R. Slotkin) переконливо аргументував причини позбавлення індіанців їхньої території. Як вважала антрополог Дж. Браун (J. Braun), в американському суспільстві XIX століття романтичний образ індіанця був згадкою про те пересічне природне життя, що його американці мають завжди зберігати. ==Наприкінці XVIIIст. уряд Штатів оголосив про досягнення домовленостей між індіанцями і народом нової суверенної держави та про підписання мирної угоди, яка означала прилучення індіанців до цивілізації та вибір ними нового способу життя. 1820–1840 роки були особливо складними для стосунків індіанців і білих через поширення серед індіанців інфекційних захворювань та їх переселення за Міссісіпі. Багато пересічних американців радше співчували і симпатизували індіанцям, аніж ненавиділи їх.

Трактування образу індіанців у мистецтві. І голоси індіанців гучно

залунали в книгах Ф. Купера (J.F.Cooper), піснях Е. Кук (Elize Cook) та в «Індіанському мисливці» Г. Рассела (H. Russell's «The Indian Hunter»). У 1840-х роках Е. Форрест (E. Forrest) написав портрети Метамори та інших індіанських героїв, Дж. Кетлін – «Портрет індіанського вождя», Ч. Б. Кінг – «Портрет трьох вождів», К. Бодмер (K. Bodmer) – «Танок бізонів» (ритуальний танець племені мандамів). Нова тема приваблювала величезні натовпи глядачів і до театрів. Та найчастіше створювався образ «брехливого індіанця». Зображені із симпатією образи дикунів трактувалися як «діти природи», чий нецивілізований шлях розвитку викликав сентиментальні почуття у глядачів. В американському суспільстві усталися уявлення про існування двох типів індіанця: «друга білої людини» і «ворога білої людини».

Поєма Г.В.Лонгфелло «Пісня про Гайавату» приваблювала американців зображенням «доевропейського минулого» їхнього континенту, який згодом був ними колонізований, що й призвело до трагічних наслідків для індіанського народу. Алегоричний тип індіанця з поеми та зображення людського впливу на природу репрезентувало американцям минуле індіанців як рай, в якому мешкала примітивна раса, не зіпсована гріхами цивілізації.

Біограф Г. В. Лонгфелло Вільям Слоан Кеннеді (William Sloane Kennedy) писав у 1882 році, що «Пісня про Гайавату» стала джерелом натхнення для скульпторів, етнологів, літераторів, філологів. Але своє найяскравіше втілення образи і колізії поеми знайшли в музичному мистецтві. Одним із перших відгуків на поему стала музика Е. Карст (Emile Karst). У 1856 році актриса Джулія Барроу (J.Barrow), вперше вдягнувши для сцени індіанський костюм, виконала фрагменти з «Пісні...» в жанрі монологу. «Романтична симфонія» Р.А.Степеля (Romantic Symphony by R. A. Stoepel) мала великий успіх у Бостоні (січень 1859 р.), Нью-Йорку, Лондоні. Зацікавлення А. Дворжака і С.Колридж-Тейлора фольклорними сюжетами сприяло створенню А.Дворжаком у 1893 р. Дев'ятої симфонії «З Нового світу» (Dvorak's Ninth Symphony «From the New World») та написанню в 1898–1900 рр. Колридж-Тейлором кантати-трилогії «Сцени з «Пісні про Гайавату» (Coleridge-Taylor's cantata-trilogy «Scenes from «The Song of Hiawatha»). Загалом за мотивами «Пісні...» було створено безліч різноманітних музичних версій. Е. Фелпс (E. Phelps) написав у 1878 році симфонію у п'яти частинах, Ф. Рассел Бартон (R. Burton) – п'єсу для хору з чоловічих голосів (1882 р.), С. Вейкот (C.M.Waicot) у 1856 р. – сатиру «Гайавата, або Палка Душа і Вода, що Сміється» (Hiawatha, or, Ardent Spirits and Laughing Water – так з мови дакотів перекладається ім'я Міннегаги), Е.Е.Райс (E E.Rise, 1880) поставив бурлеск «Гайавата» – на сцені було споруджено вігвам і встановлено діораму із зображенням водоспаду.

Переклади поеми. У Росії поєма Г.Лонгфелло «The Song of Hiavatha» вперше була перекладена Л. Михайловським і надрукована у журналі «Вітчизняні записки» («Отечественные записки») у 1868–1869 р.р. Повністю

поема була перекладена І.Буніним у 1896 – 1903 р.р. під назвою «Пісня Гайавати». Назва поеми відповідає назві, зазначеній Г.В.Лонгфелло. Однак у тексті мовою оригіналу сказано, що це пісня про Гайавату, проспівана для автора індіанцем Навадагою. Дослівно: «Я повторю їх, як я чув їх з вуст Навадаги, музиканта, солодкого співця».

I repeat them as I heard them
From the lips of Nawadaha
The musician, the sweet singer.

Эти старые преданья
По напевам сладкозвучным
Музыканта Навадаги.

Панас Мирний у 1899 – 1900 рр. українською мовою виконав переспів поеми під назвою «Дума про Гайавату». Переспів був надрукований уперше лише у 1971р. у семитомному виданні творів письменника. Особливістю цього твору є те, що перекладач поруч з предметами і реаліями індіанського побуту ввів у текст предмети свого національного побуту, ужив суто українські вислови, подеколи навмисно приземлені – так званий прийом «народної поетики», поширений в українському перекладацтві кінця ХІХ століття.

Микола Зеров у листах до дружини від 11 листопада, 2 і 20 грудня 1936 р. та 2 і 19 квітня 1937 р. із Соловецького табору писав, що переклав із «Гайавати» глави «Люлька миру», «Друзі Гайавати» і «Вступ». Переклад не зберігся. У 1957 році поему переклав К. Шмиговський.

Олександр Олесь переклав поему Г. Лонгфелло у 1912р. під назвою «Пісня про Гайавату». Вона була схильно прийнята українськими читачами, увійшла до шкільних програм. У виданні поеми особливу увагу приваблюють малюнки речей з індіанського побуту, змістовний і докладний «Словник індіанських слів, що трапляються в поемі». Переклад було виконано з російськомовного перекладу І.Буніна. однак назва україномовного видання більше відповідає змісту поеми, де зазначено умовне авторство:

Це поспів'я Навадаги,
Незрівнянної музики.

Міфопоетичний аналіз поеми. Отже, Гайавата став для нової літератури, що виростала на основі фольклорних сюжетів, типовим американським образом. Картини буколічної природи ще яскравіше увиразнювали цей образ. Серед усього іншого, картини, змальовані в поемі Лонгфелло, сприяли й усуненню розбіжностей, що існували між Заходом і Сходом, в уявленнях про неосяжні простори первісної природи. Численні описи лісових ландшафтів з перших вуст і з надрукованих оглядів відкривали пересічному американському і європейському читачеві багатства і можливості Великого Заходу.

Згідно з пантеїстичними поглядами американських романтиків, що вилились у вчення про трансценденталізм, природа і людина є єдині і тотожні. Отже, щасливою може бути тільки та людина, що здатна зрозуміти природу, злитися з нею, бути її часткою, а не вирізняти себе зі світу природи. Образ Гайавати як літературного героя якраз і втілює в собі риси людини, що є

часткою природи, її життя. В цьому образі синтезувались також і риси історично відомого діяча, й індіанського божества Таронхайавагона. Три іпостасі художнього героя, що відображають усвідомлення американськими митцями багатогранності образу індіанця, створили у свідомості читача своєрідний образ американського супермена XIX століття, в якому віддзеркалився ностальгічний смуток американців за прекрасним минулим – добою доконечної єдності людини з природою – та віра в усемогутність людини, її красу і перемогу над труднощами.

Міфологічна грань образу художнього героя синтезована з кількох складників. Це, по-перше, його зв'язок із космосом, по-друге, надлюдські можливості і діяння, в яких відобразились елементи міфологічного світобачення язичницького народу дохристиянської доби та уявлення європейців про індіанця як язичницького дикуна з демонічними властивостями, а також забарвлене інтуїціями сентименталізму сприйняття індіанців як «дітей природи» XIX століття.

Г. Лонгфелло не змальовує героя за звичною для читача схемою: зовнішність, учинки, характер. Як відомо, суто міфологічний герой не має конкретних зовнішніх рис. Первісна людина, як зазначав О. Ф. Лосев, сприймала героя не через стан його душі, відображений у його характері й зовнішності, але як Тіло, готове чи здатне до дії (давні греки називали Агамемнона «флотоведучим Тілом», «царственным Тілом») [Лосев, 1993, с. 40]

За своїм походженням Гайавата є божеством, прямим нащадком першопредків людського роду. Таємницею свого народження він об'єднав три першоелементи світобудови: небо, землю, повітря. Його бабуся, «обережна Нокоміс», упала з місяця, тому що суперниця підрізала гілку виноградної лози, на якій вона гойдалася.

Подивиться, подивиться! –

See! a star falls! said the people,

З неба зіронька скотилась!" –

From the sky the star is falling!

Говорив народ на селах.

Мати Гайавати, Венона, народилася на землі, «між лілеями, на моху» (у тексті оригіналу відсутній відповідний факт) і «зрівнялася красою з сяйвом місяця ясного» («Grew up like the prairie lilies, / grew a tall and slender maiden, / with the beauty of the moonlight, / with the beauty of the star light» (дослівно: виростала з красою лілії прерій, виростала високою і стрункою дівчиною, з красою місячного світла, з красою світла зірки). Відпочиваючи серед духмяних трав, вона зачала Гайавату. Батько його, Меджеківіс, Західний Вітер, Володар вітрів, покинув Венону, і невдовзі вона померла, народивши «сина милоців і смутку, сина тайни, Гайавату» – «bore a son of love and sorrow» (глава III «Дитинство Гайавати», – «Hiawatha's Childhood»).

У далекі часи богатир Меджеківіс переміг Міше-Мокву – велетенського ведмеда, що «наводив жах на людність», і забрав у нього вампум. За цей подвиг

люди уславили його і дали йому звання Володаря вітрів.

Слава, слава, Меджеківіс! –

Honor be to Mudjekeewis!0---

вояки, діди кричали...

cried the warriors, cried the old men...

Глава II «Чотири вітри» – «The Four Winds».

Г. Лонгфелло створив образ Гайавати, зображуючи його діяння, змальовуючи його стосунки з природою, з людьми і надлюдськими створіннями. Сфера діянь міфологічного героя є дуже широкою: від створення і використання побутово-необхідних речей та артефактів духовного шару культури, до встановлення суспільного порядку і використання космогонічних сил.

Відповідно до принципів космогенезу, першим створюється найпотрібніше людині, те, чому надається найбільшій ваги задля збереження життя. Можливо, саме тому в поемі перші речі, зроблені для Гайавати і важливі для нього на різних етапах його життя, – це колиска, виготовлена його бабусею Нокоміс, і лук, що його змайстрував вихователь, старий Яго. А найперше важливе випробування для Гайавати – обряд ініціації, посвячення в мисливці – вдале полювання на оленя.

Речі, які утворюють духовний шар культури (речі, безпосередньо пов'язані з ритуалом, релігійними уявленнями, віруваннями) і які не мають практичного призначення як незамінні на побутовому рівні, свідчать про розвиток духовної культури людини. Деякі з них не мають статусу побутових, а відтак і побутового призначення (вампу), тоді як інші речі – лук, Люлька Згоди, рукавиці, мокасини, піктограми (малюнкове письмо) – мають у поемі і ритуальне, і побутове значення. Архаїчна модель світу і, відповідно, система цінностей первісної людини неодмінно пов'язані з ритуалом і ритуальними речами. Звертання до таких речей без особливої потреби й у звичайній ситуації людині первісного суспільства просто не уявлялося можливим. До них зверталися лише тоді, коли було використано всі інші можливості і це не дало потрібного ефекту. Власне, це і є провідною функцією ритуалу: він є дійством, він створює магічне дійство за допомогою ритуальних речей у суворо визначеній ситуації. Прикладами ритуалів у поемі можуть слугувати прийняття Люльки Згоди від Гітчі Маніто (Владики Життя) та розкурювання її представниками індіанських племен, у міфі – це очищення духу Гайавати й умиротворення Атотархо за допомогою сили Орендо, зосередженої в магічному вампумі. Люлька Згоди і вампум у системі цінностей індіанців були священні і пов'язані виключно з ритуалом. У побутових, неритуальних ситуаціях вони не використовувалися. Виходячи з ідеї недоторканності ритуальних речей, саме тому розлютився Гайавата на По-Пок-Ківіса за вчинений ним безлад у вігвамі. «Так само й недотримання певних вимог, порушення наказу, настанови, табу призводить до загибелі антипода героя або ж до постання перед героєм нової серії перешкод. Отже, міфологічні уявлення мають імперативний характер.

Відтак ключовою ознакою доблестю героїв міфу стає чітке і непохитне дотримання табу, що їх установлюють персонажі, котрі виконують роль першопредків або магічних помічників» [Лисюк, 2003, с. 100]

Прикладом порушення табу став учинок По-Пок-Ківіса (пізніше цей герой стає персоніфікацією зимового вітру), який розкидав речі у вігвамі Гайавати «на ганьбу старій Нокоміс та на сором Міннегазі» – gone the silly Laughing Water, / gone Nokomis, the old woman. Відтак сталися неприйнятні для людини з міфологічним мисленням речі: наруга над священним птахом та осквернення ритуальних речей. Саме по собі подібне жартування не було б злочином, але злочином було те, що

Він здавив за шию крука
І вертів ним як млинчиком,
Як мішок з цілющим зіллям,
Задушив його і кинув...

By the neck he seized the raven
Whiled it round him like a rattle,
Like a medicine-pouch he shook it,
Strangled Kahgahgee, the raven
From the ridge-pole of the

wigwam.

І розкидав круг порога
Все, що тільки міг углядить:
Казани, горшки з мисками,
Вампум, хутра горностаїв...

Left its lifeless body hanging.
Threw the household things about him
Piled together in confusion
Bowls of wood and earthen kettles
Robes of buffalo and beaver,
Skins of otter, lynx, and ermine...

У тексті оригіналу не згадується вампум. У перекладі це слово вживається або задля створення гармонії поетичного рядка або з метою підсилення враження від негідного вчинку антигероя – знущання над священним птахом, щоб пояснити гостроту реакції Гайавати. Спаплюження священного об'єкта природи показане через його порівняння з побутовими речами – «млинчиком», «мішком з цілющим зіллям».

Сурова помста Гайавати виступає як єдино можлива реакція на порушення табу. Зневага до ритуальних речей стала наслідком аморальної поведінки По-Пок-Ківіса серед співплемінників, коли він, вигравши в Погасена (азартну гру) життя людини, зробив хлопця своїм рабом. І наступною ланкою в ланцюгу зневаги до стародавніх родових цінностей став злочин і проти навколишньої природи – жорстоке полювання на птахів:

І убив їх він багато!
Він десятками їх кидав
Із високих скель у море...

And he killed them as he lay there,
Slaughtered them by tens and twenties
Threw their bodies down the headland...

Глава. XIV «По-Пок-Ківіс» – «Pau-Puk-Keewis».

Гайавата, котрий покарав злочинця за допомогою ритуальних дій і речей, сприймається оджибуеями як справедливий месник.

За міфологічними уявленнями, ритуальні речі концентрують у собі силу

стихії, що вступає з ними у взаємодію. І що «сильніша» така істота, то більш «могутньою» у міфологічному розумінні вважається річ. У битві з Меджеківісом Гайавата демонструє наявність ритуальних речей, які мають магичну силу: рукавиці Мінджікевон «мали силу неймовірну – «He had mittens, Minjekahwun,/ Magik mittens...». Гайавата, відповідно, також набуває надлюдської сили, вдягнувши рукавиці. «Міг він скелі руйнувати, / Розтирать каміння в порошок» – «He could smite the roks asunder / He could grind them into powder». Взувши мокасини, «з кожним кроком Гайавата міг робити цілу милю» – «At each stride a mile he measured». Право Гайавати володіти магичними речами (вампумом, мокасинами, рукавицями, луком) пояснюється його божественним походженням. Належність побутових речей істоті з надлюдськими можливостями сприяє їх сакралізації. Відбувається двосторонній процес: перша функція рукавиць, мокасин, лука – побутова; у взаємодії із суб'єктом дії вони набувають сакрального значення, і, відповідно, суб'єкт дії, надаючи їм функціональних і магичних можливостей, сам набуває рис надлюдської істоти.

І «сильні», і «слабкі» ритуальні речі (лук, змайстрований Яго, здатен виконати менш вражаючі уяву дії) однаково потрібні людині і виступають як магичний інструментарій героя. Речі як творіння людських рук у стосунках з людиною виконують подвійну функцію: по-перше, вони слугують для задоволення звичайних потреб людини, по-друге, вони віддзеркалюють її духовний світ, її можливості, потреби, вони є своєрідним портретом людини та її культури. Подвійна функція речей притаманна й сучасному світу. Такий процес має свою зворотну сторону: людина, користуючись речами, набуває нових можливостей. Саме тому Гайавата, що мав зовнішність і поведінку земної людини, вдягнувши магичні рукавиці і мокасини, перетворюється на надлюдську істоту.

Проте і природа подбала про можливість людини розв'язати теоретичне питання про стосунки з нею – взаємини «малого мікркосму» з «великим космосом». Обидві задачі отримують у поемі однакове вирішення: правильним висновком є взаємодія «космосів», обмін інформацією, за словами .Топорова, коли «вселенське» інтеріоризується в «людське», а «людське» – екстеріоризується у «вселенське». [Топоров, 1995, с.29] Цікаво, що інструментами вирішення цих задач є чуттєві органи людини та основні рухомі частини її тіла (руки, ноги). Такий біологічний «інструментарій» виконує функцію обміну інформацією між людиною і світом. Інформація надходить у двох протилежних формах: завдяки «інструментарію» людина впускає світ у себе (світло через око – зір, звук через вухо – слух і т. д.), з іншого – людина сама вторгається у зовнішній для неї світ, відкриває якості світла, звуку тощо. Внаслідок обміну інформацією людина як homo faber (лат. – людина-ремісник) створює світ реальних, потрібних у побуті речей (таких як човен, що його змайстрував Гайавата із кори берези, гілок

кедра, коренів темрака, смоли ялини, прикрасивши голками їжака). Побутові речі, так само як і ритуальні, завжди живуть тільки у сфері людської потреби, без них вони втрачають сенс свого життя, тому що залежать від людини і створені нею з об'єктів природи.

Водночас природа, на відміну від речей будь-якого призначення, живе власним життям, вона самодостатня, а відтак і взаємодія з нею підносить людину до рівня «космічного». Реальне те, що тільки людина може піти назустріч природі і, не втрачаючи людського в собі, не уподібнюючись об'єктам природи, розкрити свою душу перед нею. У поемі Гайавата чемно вмовляє кожен із перелічених вище природних об'єктів, щоб мати можливість зробити пірогу. Можливість спілкування віч-на-віч з об'єктами природи хоча б у монологічній формі передбачає, що об'єкт природи міг би й «відповісти» чи подати знак у відповідь на звертання до неї людини. У поемі прикладом такого «спілкування» є епізод виготовлення човна у главі VII «Човен Гайавати» – «Hiawatha 's sailing».

На верхів'ї Кедра гілля”

Застогнало, зашуміло

І зважалося боротися

Та, схилившись, сказав він:

«На, рубай, о Гайавато!»

Through the summit of the Cedar

Went a sound, a cry of horror,

Went a murmur of resistance

But is wispered, bending downward,

«Take my boughs, O Hiawatha!»

Лінгвостилістичний аналіз. В оригіналі твору вжито слово «resistance» (опиратися). Використаний у перекладі синонім «боротися» має більш високу емоційну напругу, ніж «опиратися». Отже, в перекладі образ Кедра виглядає трохи «сміливішим», ніж в оригіналі. Цікаво провести зіставлення в оригіналі і перекладі початків і закінчень діалогів з кожним із суб'єктів природи, що у стосунках з Гайаватою виступають як об'єкти його діяльності. Кожен із діалогів починається в тексті оригіналу з прохання «Give me» (Дай мені.) і завершується дозволом «Take my» (Візьми моє.). Так створюється ритуальна мовленнєва ситуація, що композиційно набуває форми завершеного кола: починається з прохання – закінчується дозволом. Дієслова-антоніми «give – take» (дай – візьми) утворюють стилістичну фігуру. Її п'ятикратне повторення забезпечує своєрідну красу і довершеність глави. О. Олесь вибирає інший прийом: діалог закінчується кожного разу новим словом, що є еквівалентним за значенням дозволу взяти частку «тіла» предмета («Скинь плаща», «На, рубай», «Всі візьми», «На, бери», «Позбирай їх»). Дієслова *візьми* і *бери* є синонімами, слова *скинь*, *рубай*, *позбирай* не належать до цього синонімічного ряду, але в контексті є еквівалентними слову *візьми*. Таким чином, перекладач уникає повторення, урізноманітнює «відповіді», однак за цього порушується композиційна стрункість, замкнуто-колова довершеність діалогів, а водночас і ритуалізована їх основа.

Ознаки предмета природи сприймаються чуттєвими органами людини,

саме тому для людини в природі відкривається лише те, що може бути сприйнято нею. Відомо, що властивості об'єкта віддзеркалюють можливості суб'єкта, тому Гайавата, воїн, трудівник і естет, бачить у Кедрі бажання боротися, а пірогу прикрашає розфарбованими голками їжака:

І пірогу оперезав	Into his canoe he wrought them,
Дорогий блискучий пояс,	Rounds its waist a shining girdle,
А на грудях у красуні	Rounds its bows a gleaming necklace,
Засвітились, загорілись	On its breast two stars resplendent...
Дві зорі ясні, яскраві.	

Зіставлення уривків вимагає подати дослівний переклад:

У свою пірогу він умайстрував їх:
 Навколо її (піроги) талії – блискучий пояс,
 Навколо її носів (тобто носу й корми) – палахкотливе намисто,
 На її грудях - дві зірки сяючі.

Пірога Гайавати в тексті оригіналу уподібнюється тілу людини: вона має носи (bows), груди (breast), талію (waist), а її оздоблення – подібне людському одягу: вона прикрашена поясом (girdle), намистом (necklace) і двома зірками (two stars). Крім того, Г. Лонгфелло вживає до кожного з «предметів туалету» піроги по одному прикметнику, що є близькими синонімами:

- shining – сяючий, блискучий, лискучий;
- gleaming – форма Gerund (дієприкметник) від слів «слабке світло, відблиск, промінь, проблиск». Зазначенка форма не є активною в українській мові;

- resplendent – блискучий, сяючий, розкішний.

Синоніми відрізняються лексичними відтінками: «лискучий, слабке світло, розкішний». О.Олесь оминає опис намиста, що охоплює пірогу з обох кінців, і замість одного прикметника вживає по 2 синоніми:

- до слова *пояс* – дорогий, блискучий;
- до словосполучення *дві зірки* – ясні, яскраві.

Лексичне значення останніх слів підкреслено синонімічними дієсловами «засвітились, загорілись», хоча у тексті оригіналу вони відсутні. Зазначені розбіжності в перекладі не зіпсували зовнішнього вигляду піроги. О.Олесь передав не так «букву», як «дух» опису піроги, його ідею. Як зауважував О.Федоров, повноцінний переклад – найперше – вичерпна точність у переданні смислового змісту оригіналу та повноцінна функціонально-стилістична відповідність йому.

Міфопоетичний аналіз. Знання Гайаватою мови птахів і звірів вирізняло його із загалу, викликало подив у співплемінників:

Так навчилося хлоп'ятко	Then the little Hiawatha
Розуміть пташину мову	Learned of the bird its language,

І узнало всі їх тайни...” Learned their names and all their secrets
 Потім став він розуміти мову звірів Of all beasts he learned the language
 І дізнався їх наймення, їхні тайни... Learned their names and all their secrets

Гл. III «Дитинство Гайавати»– «Hiawatha’s Childhood».

Як вважає Н. Лисюк, «езотеричні знання в первісному суспільстві були саме тією межею, що відділяла дорослих від дітей. Отже, цей вельми протяглий у часі обряд передбачав поступове ознайомлення неофіта із міфами і священними переказами, прилучення його до племінних містерій та демонстрацію сакральних об’єктів» [2, Лисюк, 2003, с.106] В образі героя поєднуються знання природи і доконечна чуттєвість у її сприйнятті. Сукупність цих ознак дає йому можливість відчувати «душу» речі, її субстрат, тоді як користь від речі, її функції – лише її «тіло». «Але таке ставлення можливе лише для людини, яка усвідомлює, що речовий рівень не вичерпує сутність речі і що вона вміщена в іншу сферу – духовного. «Людське» в речі – у тій аурі духовності і душевності, якими людина добровільно ділиться з річчю, наче зменшуючись і ставлячись поблажливо до неї» [Топоров, 1995, с.29].

Усвідомлення людиною своєї духовності дає їй можливість бачити духовне і у предметах природи як об’єктів діяльності людини. Саме це усвідомлення примушує Гайавату чемно звертатися до берези із проханням:

Дай кори мені, Березо, Give me of your bark, o Birch-tree!
 Кори жовтої, Березо, Of your yellow bark, o Birch-tree!
 Ти, що стала біля річки Growing by the rushing river,
 І красуєшся в долині. Tall and stately in the valley!

У тексті оригіналу Березі надано більше «людських» рис: «Tall and stately in the valley!» – «Висока і велична в долині». У перекладі ці дві ознаки замінено однією: «І красуєшся в долині». Функціонально еквівалентне дієслово *красуєшся* виступає замість двох прикметників – *висока і велична*.

Гайавата вмовляє Березу пожертвувати йому кори, наводить свої докази і розуміє при цьому її реакцію як реакцію людини, в його свідомості вона олюднюється:

Швидко красне літо прийде, For the summer- time is coming,
 Палко сонце світить в небі, And the sun is warm in heaven,
 І плаща тобі не треба. And you need no white-skin

wrarrer! Гайавата, що знав мову звірів, птахів, рослин і дерев, почув її відповідь::

Скинь плаща, о Гайавато! Take my cloak, o Hiawatha!

Вибір О.Олесем емоційно вагоміших еквівалентів замість цілком нейтральних словосполучень надає більшої доказовості словам Гайавати:

- красне літо – summer-time (час літа);
- палко сонце світить – sun is warm (сонце тепле).

Г. Лонгфелло замість слова bark (кора) вибирає поетичний вислів white-skin wrarper

(білошкірий халат або білошкірий капот), у перекладі вжито нейтральне за значенням слово “плащ”, що передає за смислом функціональне призначення кори, але його метафорика набагато слабша, ніж у словосполучення в оригіналі.

Віддзеркалення у свідомості людини дій об’єкта природи надає можливості «упізнати» себе як суб’єкта сприйняття. Сентиментальне ставлення до речей і пов’язане з ним почуття наближеності предмета до людини та її життя засноване не на користі від речі чи її функціональності, але на її ознаках, віднайдених людиною, внутрішньо пережитих нею і співвіднесених із тими чи іншими моментами життя. І саме тому “олюднюється” стан берези, що передається через спостереження над природою і через власний життєвий досвід Гайавати:

До коріння затремтіла,	And the tree with all its branches
Затрусилася Береза	Rustled in the breeze of morning,
І, скоряючись, сказала...	Saying, with a sigh of patience...

Глава VII «Човен Гайавати» – «Hiawatha’s Sailing».

Зіставлення уривків доцільно провести, подавши дослівний переклад:

І дерево всіма гілками
 Зашурхотіло від легкого вранішнього вітерця,
 Говорачи з терпеливим зітханням...

Перекладач драматизує ситуацію, вибираючи синоніми з більшим емоційним змістом.. Дієслово “rustled (зашурхотіло) О.Олесь замінює на два дієслова *затремтіла* та *затрусилася*, словосполучення “with a sigh of patience” (з терпеливим зітханням) замінено словом *скоряючись*, що має відтінок трагізму, приневолювання.

«Як бачимо, парадокс полягає в тім, що знакову природу отримують випадкові явища, які прочитуються як повідомлення, як текст». [2, Лисюк. 2003, с. 80]

О.Лосєв, аналізуючи «Теетет» Платона, розглядав три основних положення автора про знання: Воно – «чуттєве сприйняття, вірна думка, вірна думка зі смислом». За О.Лосєвим, «остаточний і єдино позитивний висновок «Теетету» володіє всіма рисами трансцендального принципу. Не знання залежить від чуттєвості, але чуттєвість від знання. Знання, у сутності своїй, незалежне від чуттєвості. Воно осмислює і тим самим формує чуттєвість» [3, Лосєв, 1993, с. 396]

Основою міфопоетичного бачення світу було те, що давня людина не вирізняла себе з оточуючої природи, внаслідок чого й виникла персоніфікація об’єктів природи – це так звані етіологічні міфи. У «Пісні про Гайавату» відгомонами цих міфів є залишкова зооморфізація По-Пок-Ківіса (цей герой здатний обертатися на бобра, гуся, змію) та персоніфікація загиблого По-Пок-

Ківіса в образі зимового вітру, звуковою характеристикою якого відтоді стало завивання вітру.

У міфі про Мондаміна змальовується, як той, переможений у запеклій боротьбі з Гайаватою, потрапляє в землю і згодом проростає у вигляді маїсу – основного рослинного продукту споживання індіанських племен, обоженого ними. Тут описується звичний для міфології процес фітоморфізації персонажа. У ритуальному танку, виконуваному індіанцями перед посадкою маїсу, символічно зображується поєдинок двох надлюдських істот:

Знов вони кружляли в лузі

So they wrestled there together

У вечірнім морі сонця...

In the glory of the sunset...

Дослівний переклад:

Отже, вони боролися тут разом

У сьайві (ореолі, німбі, славі) сонця, що сідає...

У перекладі вибір слова *кружляли* дає додаткове уявлення про боротьбу (про те, що це саме боротьба, відомо з контексту) як про справу земних, смертних людей, тобто Гайавати і Мондаміна, істот з магичними властивостями, які поводяться як звичайні люди. У тексті оригіналу подібне приземлення від сутне, навпаки, вислів «у сьайві (ореолі, німбі, славі) сонця, що сідає» надає величі цій картині, натякає на взаємозв'язок героїв із космосом. Вислів «У вечірнім морі сонця» можна вважати поетичною знахідкою перекладача як не дослівний, але семантично еквівалентний переклад рядка «In the glory of the sunset».

Гайавато!

Hiawatha!

Славно ти боровсь зі мною,
me

Bravely have you wrestled with

Тричі славно ти боровся.
me

Thrice have wrestled stoutly with

У перекладі замість прислівників *bravely* (сміливо, хоробро) і *stoutly* (відважно, рішуче) повторюється дієприслівник *славно* з метою підсилення враження від дії героя. В англійській мові слово *thrice* уживається не лише в значенні *тричі*, але й для утворення вищого ступеня ознаки. Це дозволяє висловити думку про те, що повторюваний дієприслівник *славно* є формою відповідності слову *thrice* у значенні вищого ступеня ознаки. Тобто Мондамін не тільки вказує на кількість зустрічей із Гайаватою, але й висловлює своє захоплення ним. У даному випадку повторення дієприслівника є обумовленим мовленнєвим прийомом.

Ти зніми убрання з мене,
Обірви для себе сміло
З голови моєї пір'я,
Поховай мене і землю
Розрівняй, зроби м'якою.

Strip these garment, green and yellow,
Strip these nodding plumage from me,
Lay me in the earth, and make it
Soft and loose and light above me.

Якщо в оригіналі вживається емоційно нейтральний вислів «lay me in the earth» (поклади мене у землю), то вжитий у перекладі вислів «поховай мене» є емоційно сильнішим еквівалентом: перекладач натякає на смерть героя. Г.В.Лонгфелло використовує слово *grave* (могила), що вказує на поховання Мондаміна, лише наприкінці глави. У розглянутому нами уривку мовою оригіналу вжито повторювання *strip these* на початку двох рядків як стилістичну фігуру, що одночасно є анафорою. Повторення займенника *me* у словосполученнях *from me* та *above me* створює епіфору. На жаль, у перекладі відсутні такі вишукані стилістичні фігури. Уривок із чотирьох рядків перекладено п'ятьма рядками, тому що перекладач додав слова: *для себе сміло / з голови...*

Елементи ритуального танку є не чим іншим як зображенням засобів поступового розкриття процесу окультурювання дикої рослини, процесу знаходження і виявлення в речі ознак побутового призначення, корисних для людини. Але, виявляючи в об'єкті природи його функції, людина усвідомлювала, що користь від речі не вичерпує її сутності і що ця сутність має місце і в іншій сфері, сфері духовного життя. Прикладом духовного життя давніх індіанців є усвідомлення ними та установлення взаємозв'язку між силами природи і духовними силами людини у вигляді певних дій і знаків, тобто ритуалу.

У главі XIII «Благословення ланів» – «Blessing the Cornfield» – розповідається, як Міннегага виконувала ритуал, сіючи маїс:

Все зняла убрання з себе,	From her bed rose Laughing Water,
І, обкутана п'янкою,	Laid aside her garment wholly,
Без тривоги і вагання	And with darkness clothed and guarded,
Обійшла свої посіви,	Unashamed and unaffrighted,
І навколо обвела їх	Walked securely round the cornfields,
Чарівним заклятим колом.	Drew the sacred, magic circle,
	Of her footprints round the cornfields.

У тексті мовою оригіналу ім'я дружини Гайавати подається як Міннегага (індіанською) й у перекладі на англійську – «Laughing Water» – «Вода, що сміється». О.Олесь трохи інакше трактує її ім'я – у главі IV «Гайавата і Меджеківіс» розшифровує його, уникаючи метафори: «Батько в шану водоспадів дав ім'я їй – Міннегага».

У главі XIII «Благословення ланів» – «Blessing the cornfield» – розкривається сприйняття індіанцями образу маїса. Він сприймається як символ гарного хлопця (нагадуючи за формою фалус), тоді як його «негативний близнюк» – кривий качанчик – стає підставою для жартів і театралізації старості й немічності. Побутова річ набуває тут функції субституту (об'єкту, що заміщує інший об'єкт). Побачена «людська» риса в побутовому предметі, якою людина мимоволі наділяє його, у відповідь теж впливає на людину,

збагачує її духовне життя Саме тому індіанські дівчата, побачивши	
Пурпуровий весь качанчик,	Found a maize- ear red as blood
is	
«Нешка! - всі кричали разом,–	– Nushka! Cried they all together,
Ти за красеня, щаслива,	Nushka! You shall have a
sweetheart	
Мабуть, скоро вийдеш заміж».	You shall have a handsome
husband.	

У главі V «Піст Гайавати» – «Hiawatha's Fasting» – ритуальний танок, що передував посіву маїсу, починається з очищення Гайавати постом, який усвідомив благородство мети ритуалу:

...постився	...Hiawatha
І молився Гайавата –	Prayed and fasted in the forest,
Не за успіх в полюванні,	Not for greater skin in hunting,
Не за славу й перемогу,	Not for greater craft in fishing
А молився він за долю	Not for triumphs in the battle,
Всіх країн і всіх народів	And renown among the warriors,
	But for profit of the people,
	For advantage of the nations.

Лінгвостилістичний аналіз. Речення має розширену структуру, що складається з двох змістових блоків. Сукупність змістових блоків, що описують діяння героя, характеризують його як багатогранну особистість. Перший змістовий блок створює образ реальної людини: він ходив на полювання, на рибалку, також на війну. Але поряд із тим окреслюється інший аспект діяльності героя (другий змістовий блок): йому притаманні якості політичного діяча, що керується такими високими поняттями, як *profit of the people* (достаток, благо для людей), *advantage for the nations* (перевага, привілеї, пріоритетність народів). У перекладі два зазначені сегменти подаються лише як один – *за долю / всіх країн і всіх народів*, в якому слова *достаток, благо і перевага, привілеї* замінено контекстуальним еквівалентом *доля*, завдяки чому речення скоротилося на один рядок. Конкретизації особистості Гайавати на війні – «renown among the warriors – слава серед воїнів» у перекладі не подано, і це теж спрощує образ Гайавати. О.Олесь передає лише образ загалу, загальної перемоги на війні: «не за славу й перемогу...» – «not for triumphs in the battle...». У тексті оригіналу речення розміщене на 8 рядках, у перекладі – на 5-ти. Структура речення в обох варіантах має симетричну форму: змістові блоки «заперечення» із і представляють образ одного героя: «...Hiawatha / prayed and fasted сполучниками not (не) і «ствердження» – but (але = а) врівноважені «in the forest...» – «І молився Гайавата...». Важливо розглянути не тільки конструктивний, але й комунікативний аспекти речення. У комунікативному

аспекті розглянемо експресивно-стилістичні відтінки, пов'язані з суто формальною (конструктивний аспект) будовою речення. Комунікативна і формальна будова речення визначаються мовленнєвим контекстом, завдяки чому речення отримує той чи інший порядок слів та той чи інший фразовий наголос (інтонаційний центр), які й формують експресивну стилістику. Формальна будова речення ускладнюється його змістовою організацією, в якій активну роль відіграє лексична наповнюваність (у перекладі, як вище зазначено, її рівень суттєво нижчий). У досліджуваному нами реченні, й у перекладі, й мовою оригіналу, привертає увагу прийом заперечення, що має експресивно-стилістичний ефект. Експресивна стилістика створюється особливим прийомом структурування, в даному разі – сегментуванням змістових одиниць повідомлення – і в оригіналі, і в перекладеному текстах вони представлені як заперечення і ствердження. Фразовий наголос (інтонаційний центр) припадає на другий змістовий блок, ствердження, що приєднується протиставним сполучником **but (але)** – у перекладі вжито еквівалент сполучника **«а»**. У тексті оригіналу 3-и синтагми: «Not for greater skill in hunting, Not for greater craft in fishing, Not for triumphs in the battle», у перекладі їх передано 2-ма синтагмами: «Не за успіх в полюванні», «не за славу й перемогу». Вони подані як заперечення, що залишаються у слабкій позиції. Структурно вони не мають статусу синтаксично закінченої одиниці, предикату, тому виконують функцію повідомлення і через інтонаційно слабку позицію у реченні передають дію другорядного значення. Фразовий наголос допомагає виявити важливіші прагнення Гайавати (у контексті зазначені сегменти виконують функцію ствердження): «А молився він за долю / всіх країн і всіх народів» – «But for profit of the people, / for advantage of the nations». Структура цих сегментів також суттєво відрізняється. У перекладі представлено повну і закінчену думку як предикат із головними і другорядними членами речення, в тексті оригіналу – повідомлення, що складається з другорядних членів речення.

Образ Гайавати. У поемі образ Гайавати представлено як багатогранну особистість: він має риси реальної, земної людини, політичного діяча, воїна, трудівника, естета. Невід'ємною рисою образу Гайавати є його надлюдські можливості:

Міг він скелі руйнувати,

Розтирать каміння в порох

Глава IV « Гайавата і Меджеквіс» – «Hiawatha and Mudjekeewis»

І простяг він руки вгору,

І покликав Енемікі*

І Вевесімо* на поміч,

І прийшли вони на землю

З ніччю, вихором, вітрами,

Пронеслись над Гітчі- Гюмі

He could smite the rocks asunder,

He could grim them into powder

Then he raised his hands to heaven,

Called imploring on the tempest,

Called Waywassimo, the lighting,

And the thunder, Annemeekie,

And they come with night and darkness,

Sweeping down the Big – Sea – Water

З Верхогір'я Громогого.

From the distant Thunder Mountains.

Гл. XVII «Погоня за По-Пок-Ківісом» – «The Hunting of Pau-Puk-Keewis»

Енеміки – грім, Вевесімо – блискавка.

Перед нами яскрава картина антропосакральної моделі світу, в якій, за Н.Лисюк, «цінності кожного об'єкта і кожної людини визначаються їхніми зв'язками зі сферою сакрального, а водночас і світ людини виявляється доконечно «олюдненим». Проте всі ці суб'єкти – рідня людини, її предки, тому з ними можливий контакт, спілкування». [Лисюк, 2003, с.90]

Земне народження міфологічного героя Гайавати визначило його земні діяння. Меджеківіс наказав йому (характерна для міфу форма імперативу):

Повернись в свою країну,

Go lack to your home and people,

До свого вернись народу

Live among them, toil among them,

І живи, працею з народом!

Cleanse the earth from all that harms is

Ти річки розчистить мусиш,

Clear the fishing-grounds and rivers,

Обробити йому землю,

Slay all monsters and magicians

Вбити всіх страховищ диких,

All the Wendigoes, the giants,

Вбити всіх гадюк – Кінебік...

All the serpents, the Kenabeeks...

Глава IV «Гайавата і Меджеківіс»– «Hiawatha and Medjekeewis».

У тексті оригіналу привертають увагу дієслово *toil* (важко працювати) і рядок «Cleans the earth from all that harms is...» (очисти землю від усього, що є зло). Завдяки цим висловам уривок справляє більше емоційне враження, ніж його переклад українською мовою. Конкретний перелік образів втілення зла, тобто *monsters* (чудовиська), *magicians* (чарівники), *Wendigoes* (Велетень), *giants* (велетні), замінено одним узагальненим образом «страховищ диких». Цей прийом суттєво спрощує і збіднює світ, у якому живе міфологічний герой і який йому доведеться очищувати від зла на благо свого народу.

Лінгвістичний аналіз глави «Човен Гайавати» –«Hiawatha's sailing»

У фрагменті глави мовою оригіналу привертають увагу особливості дієслівних форм із морфемою *-ing*: “sailing, growing, rushing, coming, singing, awaking, saying“. Вони належать до різних часових форм дієслова, виконують різні синтаксичні функції в реченні, і хоча мають спільну формотворну морфему *-ing*, належать до різних частин мови. У сегментах «Hiawatha's sailing» і «Build a swift Cheemaun for sailing» – Збудую швидкий Чимон (назва піроги, призначеної для плавання) форма дієслова *sailing* (*sail* + *-ing*) набуває значення іменника і виконує в першому сегменті функцію підмета, у другому – непрямого додатку. Відбувається процес субстантивації, тобто перехід дієприкметника як форми дієслова в іменник за допомогою морфолого-синтаксичного засобу словотворення. У реченні «For the Summer-time is coming...» слово *coming* виконує роль присудку. Форма Present Continuous означає подовжену дію в теперішньому часі. Дослівно речення перекладається як «літній час уже прийшов і зараз триває», літературний переклад – «літо

настало» У реченні «When the birds were singing gaily / In the Moon of Leaves were singing» сегмент were singing має форму Past Continuous, дослівно перекладається як «були співаючими», літературний переклад – співали. Слово awaking – прокидаючись – подовжена дія у теперішньому часі — утворює дієприслівниковий зворот «from sleep awaking» у позиції перед присудком і в реченні виконує роль відокремленої обставини. Слово saying як дієприкметникові у формі Participle I Simple, так само як і попередньо розглянутому слову, відповідають в перекладі дієприслівники «говорячи, кажучи».

Петика твору Пооема Лонгфелло є надзвичайно багатою на різноманітні художні засоби відтворення поетичного мислення. У поемі досліджуються алітерації і повтори як засоби організації ритмомелодики віршоряду, хоча у перекладі вони не завжди реалізовані:

And the smoke rise **slowly, slowly**...
 Filled the pipe wiht bark of **willow**
 Wihr the bark of the red **willow**
 Із лози набив він **люльку**.

Вився дим **поволі, тихо...**
 І цибух зробив для **люльки**
 І червоною корою

Grew up like the prairie lilies, –
 grew a tall and slender maiden
 with **the beauty** of the **moonlight**.
 with **the beauty** of the **star light**...

І в долині, **як лілея**
 виростала безтурботно.
 А коли струнка, висока
 стала дівчина Венона
 і зрівнялася **красою**
з сяйвом місяця ясного...

Дуже часто автор застосовує декоративні епітети
silver arrows – срібні стріли,
 grew up **like the prairie lilies** – виростала **як лілея прерій**
brightest flathers – яскраві пера

Епітети, що характеризують героя: **Mighty** Mudjekeewis – могутній Меджекіівіс, **Wary** Hiawatha –передбачливий Гайавата.

Герої та магічні предмети поеми: Атотархо, Деганавида, вмпум, Оренда, Меджісогвон, Перлисте Перо, Гітчі-Маніто, Вевесімо, Енеміки, Мінджікевон, Гайавата, Нокоміс, Венона, Меджекіівіс, Яго, Міннегага, Чайбайабос, Квазінд, По-Пок-Ківіс, Міше-Нама, Мондамін.

Висновки.

Міф регламентує і організовує життя людини як суспільної істоти, з цього погляду, міф є ключовим складником світогляду давніх індіанців, джерелом ідеології та моралі, окреслюючи напрямки формування всіх його світоглядних засад, адже в примітивній громаді не тільки онтологічні (буттєві), але й

моральні норми та релігійні догми мають бути однакові для всіх її членів. Ознайомлення з твором у білінгвальній презентації сприяє розвитку і збагаченню англomовної лексики, розвиває і поглиблює поняття про сумісність художніх цінностей рідною та іноземною мовами. Подальші дослідження «Пісні про Гайавату» спонукають до пошуків генетико-контактних зв'язків з творами української літератури, створених на фольклорній та міфопоетичній основі.